

MATEMATIKA FANIDA ERTAKLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Raximov Shahriyor Normurod o'g'li

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim va gumanitar fanlar fakulteti
"Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrası o'qituvchisi
raximovshahriyor2412@gmail.com
+998993125343

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini ertak masalalar orqali matematik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish hamda bu bilimlarni kundalik hayotda muvaffaqiyatli qo'llashga o'rgatish, matematik ertaklarning bolalar hayotidagi ahamiyati, bunday ertaklardan qo'llaniladigan darslarni tashkil qilishda nimalarga e'tibor berish kerakligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: matematik ertak, masala, hayotiy uydirmalar, hayotiy haqiqat, masala chizmasi, talab, mazmun, integratsiya.

Ma'lumki, matematika fani inson aqlini charxlaydi, diqqatini rivojlantiradi, ko'zlangan maqsadga erishish uchun qat'iyat va irodani tarbiyalaydi, algoritmik tarzda tartib-intizomlilikka o'rgatadi va eng muhimi mulohaza yuritishga chorlaydi, tafakkurni kengaytiradi. Muhtaram Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Matematika hamma fanlarga asos. Bu fanni yaxshi bilgan bola aqlli, keng tafakkurli bo'lib o'sadi, istalgan sohada muvaffaqiyatli ishlab ketadi". [1].

Bilamizki, ertak inson fantaziyasi va ichki kechinmalari mahsuli sifatida dunyoga keladi. E'tiborli jihati, har doim ularda insonparvarlik, vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, rostgo'ylik, halollik tuyg'ulari ustuvor bo'ladi va har bir ertak yaxshilikning yomonlik ustidan qilgan g'alabasi bilan tugaydi. "Shunday qilib murod-maqsadiga yetibdi" degan iboraning deyarli hamma ertak yakunida uchrashi fikrimizni tasdiqlaydi.

Boshlang'ich sinf matematika darsida ertak masalalardan foydalanish, o'quvchining fikrlashini va dunyoqarashini kengaytirib, uning matematikaga ongli munosabatini shakllantirishda katta yordam beradi. Kichik va maktab yoshidagi bola ertak orqali yaxshilik va yomonlik, ezgulik va yovuzlikni bir-biridan farqlashni o'rganadi. Bu tushuncha uning psixologiyasida bir umrga muhrlanib qoladi. Voyaga yetganidan keyin ezgu ishlarga odatlanadi.

Ma'lumki, boshlang'ich sinf matematika darsida ertak masalalarni qiziqarli va maromiga yetkazib aytish va shu orqali bolaning e'tiborini jalb qilish ham bir san'at. Ertaklar faqat tarbiya vositasi emas, balki matematik bilim berish, matematik taffakurini rivojlantirish hamda kundalik hayotda matematik bilim va ko'nikmalarni muvaffaqiyatli qo'llashga o'rgatish, o'quvchining kundalik hayotida matematik bilimlarni tatbiq eta olish salohiyatini shakllantirish va uni rivojlantirishga erishish,

o‘quvchilarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini namoyon qilish va faollashtirishdir.

Zero, bir narsani unutmash lozim, ertaklar hayotiy uydirmalar asosiga qurilgan bo‘lsada, matematik ertak masalalarda tabiiy ravishda hayot haqiqati aks etadi. Qiziqarli syujet bilan boyitilgan bu hikoyalar o‘quvchi bolaning ongli ravshda hayotni angalshiga yordam beradi. Bir so‘z bilan aytganda, matematik ertak masalalar yosh avlodning matematikaga qiziqishini orttirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Har bir ertak uchta asosiy qismdan iborat tuzilishga ega: xayoliy mamlakat, qahramonlar o‘rtasidagi ziddiyat, ziddiyatni hal qilish, baxtli yakun. Matematik ertak, albatta, matematikaning bir sohasiga nisbatan moyillikka ega.

Arifmetik yoki oddiy geometriya.

Agar syujetda raqamlar taqdim etilgan bo‘lsa, u holda bola shakllarning nomlarini va ularning tashqi ko‘rinishini eslab qoladi va agar raqamlar bo‘lsa, ular tez orada hisoblashni o‘rganadilar. Ertak bolalarda xursandchilik, qiziqish uyg‘otadi. Mashhur matematik N.I.Markushevich ta’kidlaganidek, “Ertakda tarbiyalanmagan bola ideal intilishlar dunyosini qiyin qabul qilishini, odam ertak orqali

haqiqatni, o‘ziga xoslikni ajratadi, ertak o‘qimasdan nafaqat dunyoqarashni, tanqidiy fikrlashuvning birinchi malakasini ham rivojlantirib bo‘lmaydi” degan fikrni oldinga so‘radi. Matematika darsida ertaklardan foydalanishning 3 xil shakli bor:

- Ertak dars;
- Matematik ertak;
- Ertak - masala.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun Umid Ismoilov «Ertaklarda matematika» nomli qo‘llanmasidagi ertaklarni misol qilib keltirish mumkin. Tuyalarni bo‘lish, Uch donishmand, Ish kuni nechta, 10 so‘m qani, Karim qancha to‘lagan, Bobo va nevaraning yoshini toping, Daryo bo‘yida, Podsho va me’mor, Uch qurbaqa ertaklarni bayon qilish orqali mantiqiy fikrlashga o‘quvchining e’tiborini jalb qilishimiz mumkinligini ko‘ramiz.

O‘qituvchi: Bor ekan-u yo‘q ekan, och ekan-u to‘q ekan, bo‘ri bakovul ekan, tulki yasovul ekan, qarg‘a qaqimchi ekan, chumchuq chaqimchi ekan, o‘rdak surnaychi ekan, g‘oz karnaychi ekan. O‘tgan zamonda uchta qurbaqa 60 metr chuqurlikdagi quduqning ostida yotardi. Ular bir kunda 18 metr yuqoriga ko‘tarilardilar va qorong‘u tushishi bilan birinchisi 12 metr, ikkinchisi 16 metr, uchinchisi 17 metr pastga tushib yotardi. Ertasiga kun chiqishi bilan ular shu holni yana takrorlashardi.

Qancha kundan keyin qurbaqalar quduqdan chiqa oladilar?

Demak, Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari e’tiborini masalaga qaratib bu yerda masala nima haqida gap borayotganini fikrlay boshlaydi.

Bunday matematik ertak masalalar orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bir vaqtni o‘zida ertak haqida tushuncha hosil qiladi, mantiqiy fikrlashi yuksaladi, ertakni tahlil qilish orqali nutqi yangi so‘zlar bilan boyiydi, olam haqidagi qarashlari yanada kengayadi, o‘quvchilarda kasbga yo‘naltiruvchi tushunchalar paydo bo‘ladi, matematik tafakkuri rivojlanadi. Yana shu kabi ertaklar orqali matematika fanining boshqa fanlar bilan integratsiyasini ko‘rishimiz mumkin. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ertak masalalar tanlayotganda, o‘quvchilarning yoshini, psixologik

xususiyatlarini hisobga olgan holda ertakning matniga, ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyatiga, murakkablik darajasiga, o'tilayotgan mavzuga bog'liqligiga e'tibor berishimiz kerak.

Xulosa qilib aytganda bolalarning tafakkur doirasini kengaytirish, maqsadida mantiqiy fikrlashga o'rgatishning asosiy omillaridan biri ham ertakdir. Turli-tuman voqealarga boy va sarguzasht hodisalar asosiga qurilgan sujet, o'zida bilimni hosil qilish, yaxshilik, insoniylik fazilatlarini singdirgan, xotirada tez saqlanib qolishdek xususiyati va bayon etish uchun oson talaffuz qilishda qulay sintaktik qurilmalardan, tarkibida turli xil jumboqlardan tashkil topgan ertaklar bilim olishda va bola tarbiyasida tahsinga sazovordir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. T.: O'zbekiston, 2021. 467 – b. 227-bet.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. T.: O'zbekiston, 2017.
3. Umumiy o'rta ta'limning milliy o'quv dasturi
4. Umid Ismoilov «Ertaklarda matematika», Toshkent «Yangi asr avlodi». 2006-yil
4. M.E.Jumayev, N.T.Axmedova B.S.Abdullayeva, N.U.Aslova Boshlang'ich sinflar uchun matematikadan didaktik materiallar (O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma) «Toshkent», 2016-yil. 30-bet.
5. Jumayev M.E. Matematika o'qitish metodikasidan praktikum. - Toshkent. «O'qituvchi», 2005-yil.
6. Jumayev M.E. va b. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. Toshkent., «Fan va texnologiya». 2005-yil.